

Z VĚDECKÉHO ŽIVOTA

Zpráva z konference *8th worldwide Global Alliance for Justice Education Conference* a *13th International Journal of Clinical Legal Education Conference „Justice Education for a Just Society“*

Před organizátory konference věnované právnímu a zejména klinickému právnímu vzdělávání, která se konala v tureckém Eskişehiru (městě přibližně 350 km východně od Istanbulu) ve dnech 22.–25. července 2015, stála nemalá výzva: vytvořit otevřenou, multikulturní či dokonce přátelskou atmosféru i v čase, kdy byla nejen tamní média plná zpráv o teroristickém útoku na východu země a odvetných náletech, které Turecko začalo organizovat na pozice Islámského státu. Zpravidla úvodní projev děkana hostitelské univerzity nezmiňuje počty osob, které v jeho zemi před pár dny zemřely. Tím spíš, že v hostitelském městě leží rozsáhlá letecká základna, takže běžně nad městem přelétají stíhačky, na což lecjaký konferenční návštěvník není zvyklý (na rozdíl od místních, kteří při průletu letounů již ani nezvednou hlavu). Nutno říci, že organizátoři uspěli. Bez rozsáhlých bezpečnostních opatření (a pokud, tak dobře skrytých), s entusiasmem a třícítkou místních studentů – dobrovolníků pomohli vytvořit standardně výbornou atmosféru, kterou tyto konference mívají.

V pořadí osmá konference pod záštitou GAJE (*Global Alliance for Justice Education*), organizace sdružující ty, kteří mají zájem zlepšovat právní vzdělávání zejména pomocí právních klinik, se konala v nádherném kampusu *Anadolu University*. Zároveň se jednalo o třináctou konferenci *International Journal of Clinical Legal Education*, odborného časopisu věnujícího se právnímu vzdělávání, který je vydáván *Northumbria University* v britském Newcastleu. Program byl opravdu nabitý, o čemž svědčí množství paralelních sekcí (bylo jich celkem devět) a řada témat, kterým se konference věnovala. Na jednom místě se setkalo přes 350 delegátů z celého světa (o množství zastoupených zemí svědčil jeden z kulturních večerů, kdy bylo na programu taneční či hudební vystoupení delegátů z každé země a program se táhl hluboko do noci). Svým zaměřením se konference, jak je již patrné z názvu, soustředila na mapování stavu klinického právního vzdělávání ve světě, sdílení nápadů a dobrých postupů pro zavádění nových trendů ve vzdělávání, ale také prezentaci empirických výzkumů zaměřených na právní kliniky.

Na konferenci měla Česká republika silné zastoupení, a to zejména díky olomoucké výpravě vedené manžely *Maximem* a *Veronikou Tomoszkovými* a *Lucií Madleňákovou*. Jejich patnáctičlenná sestava odráží velký příklon Právnické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci ke klinickému právnímu vzdělávání a také její investici do studentů, které na konference tohoto typu vysílá (ostatně, loňský ročník této zřejmě nejprestižnější světové konference věnované klinickému právnímu vzdělávání pořádala právě olomoucká fakulta, poslední konferenční den poté hostila fakulta pražská). Česká delegace celkově konferenci obohatila sedmi příspěvky – dva z nich byly z dílny zástupců z pražské Právnické fakulty Univerzity Karlovy, zbytek pak v režii Právnické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci.

Z bohatého programu konference vybíráme několik inspirací, které nás zaujaly.

Richard Grimes, *Rebecca Parker* a *Frank Dignan* představili zajímavý britský výzkum o rozšíření *pro bono* aktivit na britských univerzitách. Pomocí dotazníkového šetření v roce 2014 zjistili, že za poslední čtyři roky počet právních klinik ve Spojeném království vzrostl natolik, že se stávají normou daleko spíš než výjimkou. Zapojeny jsou přitom nové i staré univerzity a zjištěný trend ukazuje, že právní kliniky budou nejspíše i nadále posilovat, a to i přesto, že na ně univerzity získávají (zřejmě v důsledku finanční krize) stále méně externích financí.

Profesorka *Sue Schechter* z *University of Berkeley* se podělila o své pětadvacetileté zkušenosti s organizováním stáží pro americké studenty. Popsala, že organizovat stáže pro své studenty je na amerických univerzitách nepochybný trend, přičemž řada univerzit (včetně té její) organizuje stáže i v zahraničí – v nevládních organizacích i státních institucích. V *Berkeley* pojmají stáže jako značně intenzivní, od svých studentů vyžadují alespoň 16 hodin práce týdně, za což dostanou třetinu až dvě třetiny všech kreditů, které za daný semestr potřebují. Aby mohli učitelé dobře sledovat praxi všech svých studentů, nechávají je někdy vyplňovat elektronické tabulky obsahující činnosti, kterým se na stáži věnují, včetně krátkých reflexí. Pokud pak učitel vidí, že student například na praxi jen kopíruje či nedostává žádnou opravdu právníckou práci, může zasáhnout dřív, než studentovi praxe skončí. I v USA samozřejmě řeší otázku odpovědnosti školy za případné škody, které student při stáži způsobí nebo utrpí – zejména pokud se jedná například o stáž v méně bezpečných státech světa. Nikoli překvapivě využívají pojištění, které univerzity mívají. Zkušenosti profesorky *Schechter* nicméně mluvíly poměrně optimisticky: za celé čtvrtstoletí, které se stáží věnuje, slyšela o jediném americkém studentovi, který měl s odpovědností za škodu potíže. Pokud i soudním řešením posedlá Amerika ve výsledku řeší negativní následky studentských praxí tak minimálně, nemělo by to blokovat zavádění praxí ani v Evropě.

Stále více konferenčních příspěvků probíhá méně formou klasické prezentace a více formou workshopu, na kterém jsou účastníci vyzváni k zapojení se a sdílení svých zkušeností. Často je jejich součástí i řízená diskuze ve dvojicích či menších skupinách, poskytování zpětné vazby navzájem či přímo skupinová práce. Tak tomu bylo i v příspěvku *Jennifer Lyman* (*DC Office of Bar Counsel* ve Spojených státech), který se věnoval přízpůsobování se klinického právního vzdělávání různým změnám, které mohou v jeho průběhu nastat (ať už je to změna vedení fakulty či změna politického systému). Účastníci měli za úkol hovořit o různých změnách, které mají vliv na vzdělávání, posléze celá skupina hledala odpovědi na nápady, se kterými přišly jednotlivé skupiny. Pozitivem tohoto workshopu bylo zjištění mnoha názorů a pohledů na věc a poznání, s jak podobnými výzvami se potýkají lidé doslova ve všech koutech světa.

Velmi zajímavým a v západních zemích rozšířeným fenoménem je interdisciplinární výuka. Jedná se o propojení studia například právníků a lékařů, kteří společně pracují na různorodých kauzách a navzájem se obohacují o vědomosti a přístupy svých předmětů. Ukázkou propojení a fungování této formy výuky představila *Carol Suzuki* z *University of New Mexico School of Law* ve svém příspěvku s názvem *Increasing Access to Justice and Social Justice Education Through a Medical-Legal Partnership*.

Některé příspěvky se týkaly otázky korupce. Jak zdůraznili *Nigel Dunken* a *Sally Hughes* z Velké Británie, předně se korupce – zejména v západní Evropě – stále často považuje především za problém rozvojových či postkomunistických zemí. Ve svém příspěvku jednak ukázali, že korupce se týká i západních zemí, byť bývá skrytější, často oblečená do hezčího hávu (či obleku). Druhou zajímavou informací bylo, že korupce se často pojmá jako problém zkažených jednotlivců, přestože je daleko častěji zkažený (korupční) celý systém, což ovšem máme tendenci přehlížet. Není také bez zajímavosti, že právní systémy mnohdy jednají s jednotlivci daleko přísněji než s korporacemi. Zatímco proti lidem zneužívajícím sociální dávky dokážeme docela dobře a přísně zakročít (byť ani v této oblasti není efektivita práva uspokojivá), daleko méně odvahy a schopnosti úřady osvědčují ve vztahu k firmám, které zneužívají daňový systém.

Profesor *David McQuoid Mason* z Jihoafrické republiky (*Centre for Socio-Legal Studies, University of KwaZulu-Natal*) má své příspěvky tradičně založené na metodě *learning-by-doing*. Pomocí tří vybraných případů (*Chicago Seven, Nelson Mandela, Saddám Husajn*), konkrétně citací ze soudního procesu, které nechal dramatizovat vybranými zájemci z řad konferenčního publika, ukazoval možnost výuky práva na spravedlivý proces, postavení soudců, obhájců

a obviněných v trestním procesu, stejně tak jako etické stránky obhajoby a profesní etiky zúčastněných.

Nebývá tradicí, že součástí konference je i série workshopů zaměřených na výuku konkrétních témat, které jsou od začátku pojaty jako výuka (*Training of the Trainers*). A to ani na konferencích věnovaných právnímu vzdělávání. Jak nicméně ukázala rozsáhlá účast na seminářích navazujících na konferenci, více než polovina všech účastníků měla i po čtyřech dnech příspěvků a prezentací chuť strávit další dva dny společným objevováním toho, jak rozvinout své učitelské schopnosti. Hlavní důraz v seminářích i zprávách z průzkumů provedených na studentech práv či právnících ukazovala na dvě hlavní témata. Prvním je nutnost přemýšlet o tom, jací jsou naši studenti, jak reagují na naši výuku a jak se proměňují. Není příliš objevené konstatovat, že dnešní studenti jsou jiní než ti v 19. století. Otázkou ovšem zůstává, jestli mohou naše metody výuky zůstat stejné, tj. založené především na přednášení. Jak reportovali jednotliví účastníci, na řadě fakult jsou přednášky stále hlavní výukovou metodou a pokud zařazují semináře, bývá v nich mnoho desítek studentů. Druhé téma táhnoucí se semináři se odkazovalo na rozdíl motivace vnější a vnitřní. Řada výukových metod, včetně řady alternativních, je používána tak, že rozvíjí vnější a nikoli vnitřní motivaci. Mnoho konkrétních zkušeností jednotlivých vyučujících i empirické studie ukazují, že zejména v nejistém 21. století je více než kdy klíčové rozvíjet vnitřní motivaci studentů, neboť vnější motivace nejenže funguje většinou jen u jednodušších, mechanických úkolů, ale v řadě složitějších úkolů funguje dokonce kontraproduktivně. Zejména ve větších skupinách či tradičněji orientovaných právnických fakultách může být značně obtížné pokusit se učit tak, abychom zejména rozvíjeli vnitřní motivaci studentů snažit se lépe rozumět právu (nejen znát jednotlivá právní ustanovení), osvojit si právní dovednosti a zvnitřňovat žádoucí právní postoje, hodnoty demokratického právního státu.

Na závěr uvedme ještě několik postřehů, které přesahují téma konference, ale byly zajímavým doplňkem pro nejednoho účastníka jakožto návštěvníka Turecka. Na všech úrovních se zahraniční návštěvník setkává s poměrně špatnou úrovní angličtiny. Od taxikářů přes lidi pracující v cestovním ruchu a prodavače až po studenty a učitele na univerzitě. Na vině je prý školský systém, který klade primární důraz na výuku turečtiny. Neustále nás zde napadala otázka, jak si Turci představují své potenciální členství v Evropské unii, když je jejich země natolik odlišná od zbytku Evropy a navíc neovládají žádný evropský jazyk? Přes všechny nedostatky českého školského systému mohou být české právnícké fakulty vděčné za to, jak v porovnání s Tureckem dobře jazykově připravené studenty mohou přijímat.

Ve všech významnějších místnostech nad přednášejícími visel přísně vyhlížející portrét *Mustafy Kemala (Atatürka)*. Jeho posmrtná maska je na každém významném místě nejen na univerzitě, ale i například na soudě (v kancelářích advokátů a soudců visí obrazy ze života Atatürka téměř stejně, jako visí obrazy ze života Ježíše v kancelářích mnoha církevních hodnostářů v našem prostředí). V soudní místnosti ho najdeme na místě, kde v České republice visí státní znak. Jelikož se jedná o zakladatele moderního Turecka, které vzniklo po první světové válce a pokusilo se oddělit stát od církve, naléhavě to otvírá úvahy nad tím, zda mají být státní symboly spíš abstraktní (např. státní znak) či personifikované.

Michal Urban*, Tereza Krupová**

* JUDr. Mgr. Michal Urban, Ph.D., Právnická fakulta Univerzity Karlovy v Praze. Text vznikl v rámci realizace Programu rozvoje vědních oblastí Univerzity Karlovy (PRVOUK) číslo 17 s názvem „*Vědy o společnosti, politice a médiích ve výzvách doby*“. E-mail: urbanm@prf.cuni.cz.

** Mgr. Ing. Tereza Krupová, Ph.D., Právnická fakulta Univerzity Karlovy v Praze a Ministerstvo spravedlnosti. Text vznikl v rámci realizace Programu rozvoje vědních oblastí Univerzity Karlovy (PRVOUK) číslo 17 s názvem „*Vědy o společnosti, politice a médiích ve výzvách doby*“. E-mail: tkrupova@gmail.com.